

Doğancı, Kamil (2017). "I. Constantinus'un Hristiyanlığı Meselesi ve Ölümü Hakkındaki Tartışmalar". *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 18, S. 33, s. 493-517.

DOI: 10.21550/sosbilder.310413

I. CONSTANTINUS'UN HRİSTİYANLIĞI MESELESİ ve ÖLÜMÜ HAKKINDAKİ TARTIŞMALAR

Kamil DOĞANCI*

Gönderim Tarihi: Mayıs 2017

Kabul Tarihi: Haziran 2017

ÖZET

Roma'nın en çok iz bırakan imparatorlarından biri olan I. Constantinus MS 270'lerde Naissus'da doğdu. Babası I. Constantius Chlorus (MS 305-306) Roma ordusunda görev yapan Illirya kökenli bir generaldi. İmparator Diocletianus'un MS 305'de tahtan çekilmesiyle babasının augustus ilan edilmesinin ardından onun Boulogne'daki kampına katıldı. Britanya'ya düzenledikleri sefer sırasında babası ölünce askerleri tarafından augustus ilan edilse de Doğu augustusu olan Galerius onu caesar olarak tanıdı. MS 312'deki Milvius Köprüsü Savaşında Maxentius'u yenerek imparatorluğun batısına hakim oldu. MS 313'de Doğu augustusu Licinius ile Mediolanum'da bir araya gelerek imparatorluğu paylaştılar ve Hristiyanlığa yasal bir nitelik kazandıran Milano Fermanı'nı imzaladılar. Ancak tüm imparatorluğa hakim olmak isteyen I. Constantinus bir dizi mücadele sonunda MS 324'de Licinius'u yenerek tek başına Roma imparatoru oldu. Bundan sonraki süreçte Constantinus açıkça Hristiyanları kayıran bir politika izledi. Bununla birlikte resmi olarak Hristiyanlığı ölüm döşeğine kadar kabul etmedi. Bu nedenle birçok araştırmacı onun siyasi nedenlerle Hristiyanlığı kabul ettiğine inanır. İmparator doğudaki Sasaniler üzerine çıktığı sefer sırasında hastalanır ve MS 337'de Nikomedia'da hayatını kaybeder. I. Constantinus günümüz dünyasını etkileyen iki önemli karar almıştır. Bu kararlardan ilki Hristiyanlığı serbest bırakması ve desteklemesi, ikincisi ise Constantinopolis'i yeni başkent seçmesidir.

* Yrd. Doç. Dr., Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, kamil@uludag.edu.tr

The Question of Constantine's Christianity and Discussions on His Death

ABSTRACT

Constantine, one of the most remarkable emperors of Rome, was born in Naissus in 270 BC. His father, Constantinus I Chlorus (305-306 AD), was an Illyrian general who served in the Roman army. After Emperor Diocletian's withdrawal of the throne in 305 AD his father was declared as Augustus and Constantine joined his father's campaign in Boulogne. After his father's death during their campaign to the north of Scotland, the army proclaimed Constantine as Augustus. However the eastern Augustus, Galerius, recognized him as a Caesar, instead of an Augustus. He dominated the western part of the empire by defeating Maxentius in the Battle of Milvian Bridge in 312 AD. Constantine and the eastern Augustus Licinius met in Mediolanum in 313 AD and shared the empire then they signed the Edict of Milan which gave Christianity a legal status within the Empire. However, Constantine, who was planning to dominate the whole empire, defeated Licinius in 324 AD at the end of a series of struggles and he became the unique emperor of the Roman Empire. From this moment on, he pursued a policy in favor of Christians. On the other hand he did not accept Christianity officially until his death. For this reason, many researchers believe that he accepted Christianity for political reasons. The emperor got ill during his Sassanid campaign and died in Nicomedia in 337 AD. Constantine has made two important decisions that affect today's world. The first one of these decisions is to release and support Christianity, and the second is to choose Constantinople as the new capital.

Key Words: *Constantine the Great, Christianity, Roman Empire, Sassanians*

Giriş

Gaius Flavius Valerius Aurelius Constantinus MS 272 yada 274 yılında Roma'nın Dacia eyaletindeki bir garnizon kenti olan Naissus'da (=Niş) doğmuş ve burada büyümüştür.¹ İlliryalı bir aileden gelen babası

¹ Constantinus'un Drapenum ya da Naissus'da (= Niş) doğduğuna ilişkin iki farklı görüş vardır. (Lieu 1998: 158; *Origo*, II. 2; Kaçar 2005: 138; Norwich 2013: 32.

I. Constantius Chlorus dönemin başarılı generallerinden biriydi. Annesi Helena Bithynialı mütevazı bir hancının kızı olup² Hristiyanlığı kabul ettikten sonra Azize Helena olarak anılmıştır.³ Constantinus gençliğinde Diocletianus ve Galerius'a rehine olarak verilmiş ve Diocletianus'un MS 295-96 yıllarındaki Filistin Seferine katılmak zorunda kalmıştır. (Origo, II.2; Euseb., *Vit. Const.*, I.19; Kaçar 2005: 138). Bu sefer sırasında Filistin'deki Caesarea kentinde tanıştığı Eusebius adlı papaz onun üzerinde kalıcı bir etki bırakmıştır. Onun daha sonra Hristiyanlığı kabul etmesini ve bu yeni din için yaptıklarını Eusebius'a atfeden araştırmacılar vardır.

İmparator Diocletianus'un MS 305'te kendi isteğiyle tahttan çekilip Salona'daki (=Split) sarayına çekilmesi Constantinus'un kaderini değiştirir. Diocletianus'un bu kararını müteakip Galerius ve babası I. Constantius Chlorus'un *augustus* ilan edilmeleri (Cassiod., *Chron.*, s.a. 308; Kaçar 2004: 22) üzerine Constantinus, rehin tutulduğu Nikomedia'dan kaçarak babasının Banonia'daki (Boulogne) kampına katıldı ve daha sonra birlikte Britannia'ya zaferle sonuçlanan bir sefer düzenlediler. (Norwich 2013: 34). Sefer sırasında babasının 25 Temmuz 306'da Eboracum'da (=York) beklenmedik şekilde aniden ölümü üzerine Constantinus askerleri tarafından *augustus* ilan edildi. (Eutr., *Brev.*, X.2; Oros., *Adv. Pag.*, VII.28; Barnes, 1973: 29; Kaçar 2004:

² Helena gibi sıradan bir Bithynialı kadının nasıl olup da Dacia'da görev yapan Constantius ile evlendiği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bazı araştırmacılar bunun mümkün olmadığını ve daha sonra Helena tarafından uydurulan bir hikaye olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak Nikomedia'da bulunan ve MS 270 yılına tarihlenen bir yazıtta Constantinus'un adının geçmesi bu evliliğinin onun Palmyra Kraliçesi Zenobia üzerine yapılan sefer sırasında gerçekleştiğini kanıtlar. (Lieu 1998: 158).

³ Bazı kaynaklara göre Helena MS 327 yılında yetmişli yaşlarında hacı olmak için Kudüs'e gitmiş, burada Kudüs piskoposu Makarios ona kutsal alanları gezdirmiştir. Bu gezi sırasında Aphrodite Tapınağının arkasındaki mahzende İsa'nın çarpmıha gerildiği haçı bulup Constantinopolis'e getirmiştir. Ancak Eusebius'un böyle önemli bir olaya değinmemesi bu iddianın doğruluğunu şüpheli hale getirir. (Vasiliev 2016: 59; Norwich 2013: 32).

22). Fakat Nikomedia’da ikamet eden Doğu *augustus*’u Galerius onu *augustus* olarak değil *caesar* olarak tanıdı. (Lactant., *Mort. Pers.*, XXV.3 vd.; Kaçar 2004: 21; Norwich 2013: 34; Kaçar 2013:47). Constantinus ise en azından şimdilik Galya ve Britanya’yı elinde tutarak *caesar* unvanıyla yetinmeye karar verdi. (Barnes 1973: 29; Norwich 2013: 35). Zamanı geldiğinde ve yeterince güçlendiğinde hakkı olanı alacağına inanıyordu. Nitekim MS 311’de Doğu *augustus*’u Galerius’un Sirmium’da (=Mitrovica) ölümünü fırsat bilerek Roma’daki Maxentius’un üzerine yürüdü ve onu 28 Ekim 312’de Milvius Köprüsü savaşında yendi. (Oros., *Adv. Pag.*, VII.28; Eutr., *Brev.*, X.4-5; Kaçar 2013: 47). Bu savaşta Maxentius’un ölmesiyle Constantinus tek başına Atlantik’ten Adriyatik’e, Hadrian Duvarı’ndan Atlas Okyanusu’na kadar bütün Avrupa’nın hakimi oldu ve Roma Senatosu kendisine *augustus* unvanını verdi. (Euseb., *Vit. Const.*, I. 38; Zos., *Hist.*, II.16; Kaçar 2004: 22; Norwich 2013: 37-38). Bu zaferin ardından imparatorluğun batısına hakim olan Constantinus ile doğuyu yöneten Licinius Mediolanum’da (=Milan) bir araya gelerek hem imparatorluğu paylaştılar hem de Milano Fermanı’nı (MS 313) yayınlayarak Hristiyanlığa yasal bir nitelik kazandırdılar. (Lactant., *Mort. Pers.*, XLVIII. 2-12; Euseb., *Hist. eccl.*, X, V.2-14; Kaçar 2004: 22). Constantinus, Licinius’la yaptığı siyasi anlaşmayı kardeşi Constantia’yı onunla nişanlayarak pekiştirdi. (Lactant., *Mort. Pers.*, XLV. 1; Zos., *Hist.*, II. 17). Ancak bu antlaşma uzun süreli olmadı. Asıl hedefi tüm imparatorluğa tek başına hükmetmek olan Constantinus, Licinius’u kıskırtmak maksadıyla MS 324’de barbarlar üzerine yaptığı bir sefer sırasında Licinius’un kontrolündeki Trakya topraklarına girdi.⁴ Savaşmaktan başka seçeneği kalmayan Licinius Adrianapolis (=Edirne) önlerinde Constantinus ile karşılaştı ve yenilerek geri çekildi. (Eutr., *Brev.*, X 5-6; Oros., *Adv. Pag.*, VII, 28; Norwich 2013: 45; Kaçar 2004: 21). Kesin bir sonuç almak isteyen Constantinus rakibini takip ederek onu 18 Eylül 324’de Chrysopolis (=Üsküdar) önlerinde tekrar

⁴ Eusebius’a göre savaşın asıl nedeni Licinius’un Constantinus’u öldürtmeye çalışmasıdır. (Euseb., *Vit. Const.*, I, 50, 2).

savaşmaya zorladı. Bu savaşı da kaybeden Licinius, Nikomedia'ya kaçtı ve Constantinus'un kardeşi olan karısı Constantia aracılığıyla imparatorundan af diledi. Siyasetten ve devlet yönetiminden tamamen çekilmesi şartıyla affedilerek Thessaloniki'ye (=Selanik) sürgüne gönderildi. Ancak kısa bir süre sonra onun ileride kendisi için bir tehdit oluşturabileceğini düşünen I. Constantinus'un emriyle öldürüldü. (Oros., *Adv. Pag.*, VII.28; Eutr., *Brev.*, X.6; Kaçar 2004: 26; Norwich 2013: 46). Licinius'un ölümünden sonra Constantinus tek başına Roma imparatoru olmuş ve MS 337'deki ölümüne kadar imparatorluğu tek başına yönetmiştir.

Roma'nın en çok iz bırakan imparatorlarından biri olan I. Constantinus MS 306-337 yılları arasında 31 yıl Roma imparatorluğu yapmış (Aur. Vict., *Caes.*, 40.16; Euseb., *Vit. Const.*, IV.60; Kaymaz 2014: 213; Kaçar 2005: 135) ve MS 22 Mayıs 337'de vaftiz olduktan (Euseb., *Vit. Const.*, IV.60-71) kısa bir süre sonra Nikomedia yakınlarında ölmüştür. (Euseb., *Vit. Const.*, IV.64; Eutr., *Brev.*, X.8; Norwich 2013:68; Vasiliev 2016: 82). Ölümünden sonra pagan gelenekleri doğrultusunda Roma Senatosu tarafından tanrılaştırılmıştır. (Eutr., *Brev.*, X.8; Vasiliev 2016: 82). Öte yandan Kilise de onu aziz ilan etmiş ve Havarilerle aynı seviyede olduğunu kabul etmiştir. (Vasiliev 2016: 82-83). I. Constantinus dünyanın kaderini değiştiren iki önemli karar almıştır. Bu kararlardan ilki Hristiyanlığı serbest bırakması ve desteklemesi ikincisi ise imparatorluğun başkentini Roma'dan Constantinopolis'e taşımasıdır.

Kaynakların Niteliği

Hristiyanlığı benimseyen ilk imparator olduğu için Bizans dönemi tarihçileri I. Constantinus'a ayrı önem vermiş ve onu model Hristiyan imparator olarak tasvir etmişlerdir. (Lieu 1998: 156). Henüz Hristiyanlığın tam olarak yaygınlaşmadığı, hala Roma tanrılarına inananların önemli bir ağırlığının olduğu bu dönemde her iki inanca mensup tarihçilerin dönem hakkında yazdıkları günümüze ulaşmıştır. Bu eserlere bakarak dönemi hem pagan hem de Hristiyan bakış açısıyla

değerlendirmek mümkündür. Dönem hakkında bilgi veren antikçağ yazarlarının olayları kendi inançları doğrultusunda yorumladıkları açık bir şekilde görülür. Aşağıda bu yazarlar ve eserleri hakkında kısa bilgiler verilerek güvenilirlikleri hakkında tespitler yapılmıştır.

I. Constantinus ve dönemi hakkında en ayrıntılı bilgileri Caesareia'lı (Filistin'de) ünlü kilise tarihçisi Eusebius (MS ca. 260-ca. 339/340) *Vita Constantini* adlı eserinde verir. Eusebius, ünlü ilahiyatçı Pamphilus'tan dersler alarak onun düşüncelerinden etkilenmiş ve onun izinden giderek MS 314'de Caesareia piskoposu olmuştur. Eusebius'un en önemli eseri on kitaptan oluşan *Kilise Tarihi*'dir. Eserde MS 324'e kadar olan olaylar ele alınır. (İplikçioğlu 1997: 413; Norwich, 2013: 33). Yazarın imparator I. Constantinus'un bibliyografyasını ele aldığı *Vita Constantini* erken dönem Hristiyanlık tarihi için önemli bir kaynaktır. Koyu bir Hristiyan inanca sahip olan Eusebius olaylara tamamen kendi inanç penceresinden bakmış ve objektif olamamıştır. (Özçelik 2008: 11; İplikçioğlu 1997: 413; Ostrogorsky 1981: 22). Hatta imparatorun pagan gelenekleri yansıtan bazı uygulamalarına hiç değinmemiştir. Bu durum onun eserinin kaynak olarak güvenilirliğini azaltmaktadır. Ancak dönem hakkında en ayrıntılı bilgileri verdiği için onun *Vita Constantini* adlı eseri bu dönemi çalışan tüm araştırmacılar tarafından kullanılmıştır. Çalışmamızda bu eserden diğer çağdaş eserlerle karşılaştırmalar yapılarak faydalanılmıştır.

I. Constantinus dönemi hakkında ayrıntılı bilgi veren diğer bir tarihçi olan Zosimus (MS 5.-6.yy) imparator I. Anastasius (491-518) zamanında başkent Constantinopolis'te kamu görevinde bulunmuştur. Altı kitaptan oluşan *Nea Historia* adlı eseri kendisinden önce yaşamış Dexippus, Eunapius, Olympiodorus gibi yazarların eserlerinin bir derlemesidir. İlk kitapta Augustus'tan (MÖ 27-MS 14) Diocletianus'a (MS 284-305) kadar olan dönemi özet şeklinde anlatır. 2.-4. kitaplar Constantinus ve Galerius'un tahta çıkışından Theodosius'un ölümüne kadarki süreç, 5.-6. kitaplar ise MS 395-410 arasını ele alır. *Nea Historia*'nın MS 500 yıllarında yazıldığı sanılmaktadır. Roma'nın eski pagan inancına bağlı olan Zosimus'a göre Roma İmparatorluğunun

yıkılmasının nedeni Hristiyanlığı kabul eden imparatorlardır. Eserinde Roma'yı Roma yapan eski gelenek ve inançlardan uzaklaşmanın Roma'nın sonunu getirdiğini iddia eder. (İplikçioğlu 1997: 446). Zosimus eserinde Eusebius'un tam terine imparator I. Constantinus'un pagan geleneklerinin izlerini taşıyan uygulamalarını ön plana çıkarır ve Hristiyanlıkla ilgili faaliyetlerine değinmez.

Dönem hakkında bilgi veren kaynaklardan biri de *De Mortibus Persecutorum (Zalimlerin Ölümü Üzerine) adlı eserdir*. Kitabın yazarı Kuzey Afrikalı koyu bir Hristiyan olan Lactantius (Lucius Caelius Firmianus) MS 4. yüzyılda yaşamıştır. (İplikçioğlu 1997: 425). İmparator Diocletianus döneminde Nikomedia'da (=İzmit) hitabet dersleri vermiş ve MS 303'de Hristiyan olduğu gerekçesiyle kamu görevinden çıkarılmıştır. Bunun üzerine Galya'ya kaçmış ve daha sonra Trier'de imparator I. Constantinus'un oğlu Crispus'un hocası olmuştur. *De Mortibus Persecutorum*'unda Hristiyanlara karşı uygulanan zulümleri ve bu zulümleri yapan imparatorların nasıl Tanrının gazabına uğradıklarını anlatır. (Stevenson 2003: 274; Kaymaz 2014: 213-235). Hristiyanlara karşı yapılan işkenceleri anlatırken çok abartı bir dil kullanır. Koyu bir Hristiyan olması nedeniyle kamu görevinden çıkarıldığı için olaylara tarafsız yaklaşması beklenemez. Bu yüzden eserinden faydalanırken bu hususu göz önünde bulundurmak gerekir.

Liber de Caesaribus'un yazarı olan Aurelius Victor Kuzey Afrika'daki Cirta yakınlarındaki küçük bir çiftlikte MS 320 yılında doğdu. MS 337-357 yılları arasında Roma'ya yerleşti ve burada hukuk eğitimi aldı. MS 337'de imparator I. Constantinus öldüğü sırada Roma'da bulunuyordu ve halkın imparatorun Constantinopolis'te defnedilmesine olan öfkesine bizzat tanık oldu. (Bird 1994: VIII). MS 361'de imparator Julian tarafından Pannonia Secunda eyaleti valiliğine atandı. (Amm. Marc., XXI.10 6; Bird 1994: VIII; Rohrbacher 2002: 42). Aurelius Victor, ele aldığımız dönemi anlattığı *Liber de Caesaribus* adlı eserinde Augustus'tan (MÖ 31-MS 14) II. Constantius'a kadar (MS 361) olan Roma tarihini ele alır. (Rohrbacher 2002: 44; İplikçioğlu 1997: 398). Yazar resmi görevleri nedeniyle

olayları daha yakından görme fırsatı bulmuştur. Özellikle Constantinus dönemine bizzat tanık olmuş ve eserinde kendi gözlemlerine yer vermiştir.

Hıristiyanlığın hızla yaygınlaşmaya başladığı MS 4. yüzyılda yaşayan Eutropius olaylara paganist bir pencereden bakmıştır. (Rohrbacher 2002: 49; Eutropius, 2007: 9). Doğum tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte MS 320'li yıllarda İtalya ya da Asya eyaletlerinden birinde doğduğu düşünülmektedir. (Eutropius, 2007: 9). Gençlik yılları imparator Constantinus'un Hıristiyanlığı desteklediği döneme rastlar. Devlet kademelerinde çeşitli görevlerde bulunduktan sonra imparator Iulianus'un (MS 360-363) Pers Seferine katılmıştır. Daha sonra imparator Valens (MS 364-378) döneminde *magister memoriae* olarak atanır ve MS 369'da imparatorun isteği üzerine on kitaptan oluşan bir Roma tarihi özeti (*Breviarum Historiae Romanae*) yazar. (Eutropius, 2007: 7; Rohrbacher 2002: 49). Valens'e ithaf edilen eser imparatorun yapmayı planladığı Pers Seferinin bir propagandası niteliğindedir. Eserde en eski devirlerden imparator Iovianus'a (MS 363-364) kadarki olaylar özet şeklinde anlatılır. (İplikçioğlu 1997: 414; Eutropius, 2007: 7). *Breviarum* genel okuyucu için basit bir üslupla yazılmış olup ayrıntıya girmeden ana hatlarıyla Roma tarihi hakkında genel bilgi verir.

İmparator Valens'in (MS 364-378) tarihçisi olan Rufius Festus'un *Breviarium rerum gestarum populi Romani* adlı eseri Roma'nın kuruluşundan Valens'in 369'da Gotlarla yaptığı barış antlaşmasına kadar olan dönemi ele alır. (Rohrbacher 2002: 93-107; İplikçioğlu 1997: 415). Anonim bir eser olan *Origo Constantini Imperatoris* (İmparator Constantinus'un Yükselişi) ise MS 306-324 arası olayları ayrıntılı bir şekilde ele alırken MS 324'den imparatorun ölümüne kadarki olayları özet şeklinde anlatır. Bu edebi kaynaklara ek olarak nümizmatik, epigrafik ve arkeolojik veriler de imparator I. Constantinus dönemi hakkında tamamlayıcı bilgiler verir. Ayrıca Roma'daki Constantinus Kemerli, Gamzigrad ve Cordoba'daki saraylar gibi mimari eserler diğer kaynak grubunu oluşturur.

I. Constantinus'un Hıristiyanlığı Meselesi

I. Constantinus hakkındaki tartışmalı konulardan ilki Hıristiyanlığı kabul edip etmediği meselesidir. Bazı araştırmacılar onun Hıristiyanlığı siyasi amaçlarına ulaşmak için bir araç olarak gördüğünü iddia ederken, bazıları gerçekten samimi duygularla Hıristiyan olduğunu ileri sürmüşlerdir. (Ostrogorsky 1981: 42). Ancak gerçekte I. Constantinus kendisinden önceki Roma imparatorlarının, özellikle de Diocletianus'un (MS 284-305) Hıristiyanlara karşı uyguladığı sert ve acımasız politikaların işe yaramadığını bizzat kendi gözleriyle görmüştü. Eğer imparatorluğu bir arada tutmak istiyorsa Hıristiyanlarla uzlaşmak gerektiğinin farkındaydı. Özellikle Hıristiyanların sayısının çok fazla olduğu imparatorluğun Doğu eyaletleri için böyle bir uzlaşma kaçınılmazdı. Öte yandan I. Constantinus'un hayatı boyunca putperest geleneklere bağlı kalmasını (özellikle güneş kültüne bağlı olmasını) da putperest tebaayı tamamen küstürmemek istemesine bağlayabiliriz.⁵

Bazı kaynaklar Constantinus'un MS 312 gibi erken bir tarihte Hıristiyan olduğunu iddia etse de elimizdeki veriler bu iddiayı doğrulamaz. (Pohlsander 2004: 82). Bu erken tarihlerde Constantinus'un Hıristiyanlığa bakışı kendinden önceki imparatorlarla aynıdır. Ancak MS 312'deki Milvius Köprüsü Savaşından sonra imparator her ne kadar resmi olarak Hıristiyanlığı kabul etmemiş olsa da, Kilisenin koruyucusu rolüne soyunur. (Norwich 2013: 40). MS 312/3 kışında kiliselere ve Hıristiyan din adamlarına ayrıcalık, saygınlık ve bağışlar veren bir politikayı yürürlüğe koyar. (Barnes 1998: 7). Bununla birlikte MS 324'e kadar bastırıldığı sikkelerde *sol invictus* olarak tasvir edilmesi imparatorun pagan inancından tam olarak vazgeçmediği şeklinde yorumlanabilir.⁶ O dönemde imparatorluk nüfusunun önemli bir kesiminin hala Roma'nın kadim tanrılarına bağlı

⁵ RIC 235, no. 14: "SOLI INV-I-CTO COMITI"; RIC 235, no. 19: "SOLI IN-VI-CTO COMITI"; RIC 237, no. 35: "SOLI INV-I-CTO COMITI"; RIC 237, no. 44: "SOLI IN-VI-CTO COMITI"; Ostrogorsky 1981: 43.

⁶ RIC VII, 366, no. 43: "SOLI INVICTO COMITI"; RIC VII, 471, no. 21, 22, pl. 14: "SOLI INVICTO COMITI"; RIC VII, 472, no. 31; Babelon 1933: 27, nr. 233.

olması imparatoru tedbirli davranmak zorunda bırakmış olabilir. Vaftiz olmayı ölüm döşegine kadar ertelemesini de siyasi nedenlere bağlayan araştırmacılar çoğunluktadır. (Norwich 2013: 40). MS 324-5'te Licinius'u safdışı bırakarak imparatorluğun doğu kesiminin yönetimi de ele geçirip tek başına Roma imparatoru olunca, o zamana kadar Roma'nın geleneksel dinlerini karakterize eden kült faaliyetlerini yasaklamıştır. Hayvan kurban etmeyi ve geleneksel Roma tanrılarının heykellerine adaklar adamayı ve kamu görevlilerinin bu tür törenlere katılmasını yasaklayarak Hristiyanlığın resmi olmasa da gayriresmi olarak devlet dini olduğunu teyit etmiştir. (Barnes 1998: 7). MS IV. yüzyılın sonlarına doğru yazılmış olan Constantinus'un kısa bir biyografisi içeren ve yazarı belirsiz *Origo Constantini Imperatoris* adlı eserde bu dönemde kan dökülmeden pagan tapınaklarının kapatılmasını emreden bir ferman yayınlandığı belirtilmektedir. (Kaçar 2005: 150; Kaymaz 2014: 229).

Antik yazarların verdikleri bilgilere göre I. Constantinus ölüm döşegine düşene kadar vaftiz olmamıştır. Zosimus onun yaptıkları kötülükleri affettirebilmek için Hristiyanlığı seçtiğini söylerken, (Zos., *Hist.*, II.29) Eusebius bunun tam aksini iddia eder. Hatta Eusebius'a göre imparator daha Milvius Köprüsü Savaşından önce resmi olmasa da ruhen Hristiyanlığı benimsemiştir. Ancak son ana kadar vaftiz olmadığı için teknik olarak Hristiyan değildir. Diğer bir mesele Constantinus'un Hristiyanlığı gerçek dini duygularla mı yoksa birçok araştırmacının iddia ettiği gibi bu yeni dini kullanarak dağılmakta olan imparatorluğu tekrardan bir araya getirme amacıyla mı kabul ettiğidir. Her ne sebeple yapılmış olursa olsun, I. Constantinus'un faaliyetleri bu yeni din için bir dönüm noktası olmuştur. Onun dönemine kadar her türlü baskı ve zulme uğramış olan Hristiyanlık artık serbest hale gelmiş ve imparatorluk sınırları içerisinde hızla yayılmaya başlamıştır. Hristiyanlık imparator I. Constantinus ile Roma dünyasında önemli bir zafer kazanmışsa da, bu dünyaya tam olarak hakim olması için uzun bir zaman geçmesi gerekmiştir. Constantinus ve haleflerinin MS 379'a

kadar *pontifex maximus* unvanını kullanmaya devam etmeleri bunun en açık kanıtıdır. (Ostrogorsky 1981: 43).

I. Constantinus'un Doğu Seferi ve Ölümü

Roma imparatorluğunun ele aldığımız bu dönemi hakkında diğer dönemlere oranla daha çok kaynak bulunmasına rağmen, birçok nokta hala aydınlığa kavuşturulamamıştır. Constantinus'un doğum yeri kesin olmakla birlikte, ölüm yeri hakkındaki tartışmalar halen devam etmektedir. Özellikle antik dönem yazarları arasında imparatorun ölüm yerinin neresi olduğu hakkında fikir birliği yoktur. Bunun nedenleri ilerleyen paragraflarda ayrıntılı olarak tartışılmıştır.

I. Constantinus'un son yılları doğudaki Sasanilerle mücadele etmekle geçer. MS 337'de Sasani hükümdarı II. Saphur'un (MS 309-379) (Daryaee, 2009: 1) saldırgan politikası nedeniyle imparator kısı Kùçük Asya'da geçirdi ve Paskalya'dan önce başkent Constantinopolis'e döndü. (Norwich 2013: 67). Ancak Sasanilerin Roma topraklarına kapsamlı bir saldırı başlatacağını haber alır almaz MS 337 yılının Nisan ayında Paskalya'dan kısa süre önce Doğu seferi hazırlıklarına başladı.⁷ (*Origo*, VI.35; Kaçar 2005: 150; Norwich 2013: 67; Barnes 1985: 132; Burgess 1999: 153). Caeserea'lı Eusebius imparatorun hayatını anlattığı eseri *Vita Constantini*'de onun Pers seferi hazırlıkları hakkında bilgi verir. (Euseb., *Vit. Const.*, IV.56-67; Drake 1988: 25). Gerçekten de MS 336'da Sasani ordusu Armenia'yı istila etmiş ve II. Shapur buraya Pers kökenli birini yönetici olarak atamıştı. (Barnes 1985: 132). İmparator sefer hazırlıkları yaptığı sırada Constantinopolis'te ciddi bir hastalığa yakalandı. (Aur. Vict., *Caes.*, XLI.16; *Origo*, VI.35; Kaçar 2005: 150; Norwich 2013: 67; Barnes 1985: 132; Pohlsander 2004: 82). Başkentteki hamamlarda şifa bulamayınca Nikomedia'ya gitti. (Euseb., *Vit. Const.*, IV.61: Jer., *Chron.*, ad annum 2353 (s.a. 337)). Körfezin güney kıyısında yer alan

⁷Aur. Vict., *Caes.*, XLI.16: "...in Persas tendens, a quis bellum erumpere occiperat...".

Drepanum'daki⁸ (Helenopolis = Altınova) kaplıcaların hastalığına iyi gelebileceğini düşünüyordu. (Euseb., *Vit. Const.*, IV.61-62; Jer., *Chron.*, ad annum 2353 (s.a.337)). Burada annesi tarafından Antiokheia'lı Aziz Lukianos onuruna yaptırılan kilisede dua ettikten sonra maiyetiyle birlikte Nikomedia'ya doğru yola çıktı. Ancak kente ulaşmadan fenalaşınca Achyrona adlı yerde mola vermek zorunda kaldılar. Jer., *Chron.*, ad annum 2353 (s.a.337); Euseb., *Vit. Const.*, IV.62). Piskoposları yanına çağırarak onlara aslında aynı İsa gibi Ürdün Nehrinde vaftiz olmak istediğini ancak her şeye tanrının karar vereceğini söyledi. (Euseb., *Vit. Const.*, IV.62; Stephenson 2016: 303; Kaymaz 2014: 220; Pohlsander 2004: 82). Eusebius imparatorun öleceğini hissettiğini ve vaftiz olarak tüm günahlarından arınmak istediğini onun ağzından şöyle anlatır:

“Uzun zamandan beri beklediğim an budur. Zira Tanrı'dan gelecek selameti kazanabilmeyi çok istedim, onun özlemini çektim. Bize ölümsüzlüğü getiren, kurtuluşu bahşeden mühre nail olmamızın zamanıdır. Bir zamanlar bu mühürü Ürdün Nehri'nin sularında, Kurtarıcımızın da bize örnek olsun diye yıkandığı yerde kabul etmek istemiştik. Fakat bizim için neyin iyi olduğunu bilen Tanrı, buna burada ve şimdi layık olduğumuza hükmetti.” (Euseb., *Vit. Const.*, IV.62; Stephenson 2016: 303; Norwich 2013: 67; Özçelik 2008: 147).

Bu konuşmanın ardından imparatorun durumu giderek kötüleşti ve bu dileğinin gerçekleşmesinin mümkün olmadığı anlaşıldı. Bunun üzerine piskoposlar gerekli törenleri mola yeri olan Nikomedia yakınlarındaki Achyrona'da yaptılar.⁹ Jerome'a göre vaftizi Nikomedia'lı Ariuşu piskopos Eusebius gerçekleştirdi. (Euseb., *Vit.*

⁸ İmparator I. Contantinus MS 327'de annesinin doğum yeri olarak bilinen Drepanum'un ismini ona sevgisini göstermek amacıyla Helenopolis olarak değiştirdi. Helenopolis Nikomedia Körfezinin güneyinde kurulmuştu ve Yalova kaplıcalarına çok yakındı. (Stephenson 2016: 303; Mitchell 1998: 52).

⁹ Jer., *Chron.*, ad annum 2353 (s.a.337): *“Constantinus extremo vitae suae tempore ab Eusebio Nicomedensi episcopo baptizatus...”*; Euseb., *Vit. Const.*, IV.62.

Const., IV.61-62; Jer., *Chron.*, ad annum 2353 (s.a.337); Woods 1997: 531-535; Pohlsander 2004: 83; Kaçar 2005: 150; Stephenson 2016: 305). Caesareia'lı Eusebius *Vita Constantini*'de vaftizi kimin yaptığına değinmez. İmparatoru sapkın Ariusçu mezhebine mensup bir piskoposun vaftiz etmiş olması Eusebius'u rahatsız etmiş olmalıdır. Bu durumun imparatorun Kilise katındaki önemini azaltacağını ve tartışmalı hale getireceğini düşünmüş olabilir. Normal şartlar altında o dönemde vaftiz töreni uzun bir eğitim sürecinden sonra gerçekleştiriliyordu ve imparator vaftiz için gerekli niteliklere sahip değildi. Ancak imparatora Hıristiyanlığa yaptığı katkılardan dolayı özel bir ayrıcalık tanındı. (Stephenson 2016: 304). İmparator ölümünün yaklaştığını hissedince, eğer Tanrı onun yaşamasına izin verirse bundan sonraki hayatını Tanrının kurallarına göre yaşayacağına dair söz verdi. İmparatorun bu sözü gerçekten samimi duygularla mı yoksa son anda bir kurtuluş ümidi beklentisiyle mi söylediğini bilmiyoruz. Eusebius, *Vita Constantini*'de onun samimiyetinden kuşku duymaz. Vaftiz töreninin tamamlanmasından kısa süre sonra imparator I. Constantinus 22 Mayıs 337'de tahttaki otuzikinci yılında 62 yaşında Nikomedia'da ya da kente ulaşmadan civardaki bir yerde hayatını kaybetti. (Aur. Vict., *Caes.*, 40.16; Euseb., *Vit. Const.*, IV.60; Drake 1988: 21; Pohlsander 2004: 83; Barnes 1985: 132; Woods 1997: 531). Onun tam olarak nerede öldüğü konusunda antik kaynaklar çelişkili bilgiler vermektedir. Nikomedia'da mı yoksa kentin dışındaki bir yerde mi ölmüştür? Şimdi bu kaynakları ve verdikleri bilgileri karşılaştırmalı olarak değerlendirip imparatorun nerede öldüğü konusuna bir çözüm bulmaya çalışacağız.

İmparatorun nerede öldüğü konusundaki en önemli kaynağımız olan Aurelius Victor'un (MS 320-390) *Liber de Caesaribus* adlı eserine göre imparator Nikomedia'ya ulaşmadan kentin yakınındaki bir imparatorluk villasında hayatını kaybetmiştir.¹⁰ Aurelius Victor imparatorun öldüğü bu villanın bulunduğu yerin Nikomedia

¹⁰ Aur. Vict., *Caes.*, 41.16: "...rure proximo Nicomediae -Achyronam vocant-excessit...".

kırsalındaki Achyrona olduğunu iddia eder. (Aur. Vict., *Caes.*, 41.16; Woods 1997: 531; Amerise 2005: 34). Constantinus hakkında bilgi veren en önemli kaynak olan ve imparatorun son günlerini ve cenaze merasimini ayrıntılı bir şekilde anlatan Eusebius ise imparatorun hayatını anlattığı *Vita Constantini* adlı eserinde maalesef onun ölüm yerini tam olarak belirtmez. (Woods 1997: 531). Eusebius'a göre Constantinus 22 Mayıs 337'deki Pentecost gününde öğle vakti Nikomedia'da öldü. Eusebius, imparatorun öldüğü bu günün Hıristiyanlar açısından önemli bir gün olduğunu ve bunun tesadüf olamayacağını belirtir. (Euseb., *Vit. Const.*, IV.64). Eusebius'un imparatorun ölüm yerini belirtmemesi şaşırtıcı olmakla birlikte anlaşılabilir. Şöyle ki: Eusebius imparatorun Hıristiyanlığı meselesine yoğunlaşmış ve diğer konuların bunu gölgede bırakmasına engel olmak istemiştir. Koyu bir Hıristiyan olan Eusebius'a göre imparatorun nerede öldüğünün bir önemi yoktur, asıl önemli ve anlatılmaya değer olan imparatorun Hıristiyanlığa yaptığı hizmetlerdir.

Eutropius ise *Breviarium*'unda (MS 369) imparatorun Mezopotamya'yı tehdit eden Perslere karşı savaşa hazırlanırken yönetiminin otuzbirinci senesinde 66 yaşındayken Nikomedia'daki devlet konutunda öldüğünü ve tanrılar arasına katılmayı hak ettiğini belirtir.¹¹ Eutropius'a göre gökyüzünde parlayan bir kuyruklu yıldız imparatorun ölümünü önceden bildirmiştir. (Eutr., *Brev.*, X. 8). Eutropius, I. Constantinus'un askeri başarılarını ayrıntılı olarak anlatırken Hıristiyanlıkla ilgili faaliyetlerine hiç değinmez. Hatta yönetiminin ilk yıllarında en iyi imparatorlarla kıyaslanabilecek biriyken, daha sonra vasat bir yönetici haline geldiğini belirtir. (Eutr., *Brev.*, X.7).

¹¹ Eutropius, *Brev.*, X. 8: “*Bellum versus Parthos moliens, qui iam Mesopotamiam fatigabant, uno et tricesimo anno imperii, aetatis sexto et sexagesimo, Nicomediae in villa publica obiit. Denuntiata mors eius etiam per crinitam stellam, quae inusitatae magnitudinis aliquamdiu fulsit, Graeci cometen vocant.*”; Amerise 2005: 34; Woods 1997: 531; Hughes 2017: 654; Burgess 1999: 153.

Jerome, *Chronicon*¹² adlı eserinde Perslere karşı sefer hazırlığı yapan imparator I. Constantinus'un Nikomedia yakınlarındaki Achyrona adlı küçük yerleşimdeki imparatorluk villasında 66 yaşında öldüğünü yazar. (Jer., *Chron.*, ad annum 2353 (s.a.337)). Jerome'un bu ifadesi Aurelius Victor ve Eutropius'un farklı görünen ifadelerinin aslında aynı olduğunu düşündürür. Bu üç antik yazarın ifadelerine göre imparator Nikomedia'ya ulaşmadan (yada diğer bir görüşe göre kente girerse katlanmak zorunda olduğu protokol merasimlerinden kaçmak için) Achyrona adlı bir yerleşimde (ya da bölge) bulunan bir imparatorluk villasında hayatını kaybetmiştir.

Dönem hakkında bilgi veren aşağıdaki kaynakların hepsi imparatorun ölümüyle ilgili bilgileri Jerome'dan almıştır ve bu nedenle Jerome'un imparatorun ölüm yeri olarak belirttiği Achyrona hakkında ek bir bilgi vermezler. (Woods 1997: 532). Bu durum böyle bir yerin gerçekten var olup olmadığı sorusunu akla getirmektedir. Dönemin yol güzergahları hakkında bilgiler veren *Tabula Peutingeriana*, *Itinerarium Burdigalense* ve imparator Diocletianus (MS 284-305) dönemine tarihlenen *Itinerarium Antonini* gibi kaynaklarda Achyrona adlı bir yerleşime rastlamıyoruz. (Miller 1962: 11; Salway 2001: 35; Doğanç 2012: 94).

Orosius, *Historiarum Adversum Paganos* adlı eserinde Constantinus'un Perslere karşı savaşa hazırlanırken Nikomedia yakınlarındaki *villa publica*'da öldüğünü yazar.¹³ *Origo Constantini Imperatoris (İmparator Constantinus'un Yükselişi)* adlı anonim esere göre Constantinopolis dışında Nikomedia yakınlarındaki bir

¹² Jer., *Chron.*, ad annum 2353 (s.a.337): “*Constantinus, cum bellum pararet in Persas, in Acyrone villa publica iuxta Nicomediam moritur anno aetatis LXV*”; Hughes 2017: 654; Woods 1997: 535.

¹³ Oros., *Adv. Pag.*, VII, 28.30-31: “*Cumque bellum in Persas moliretur, in villa publica iuxta Nicomediam, dispositam bene rempublicam filiis tradens, diem obiit.*”; (Woods 1997: 535; Hughes 2017: 654).

imparatorluk villasında ölmüştür.¹⁴ Cassiodorus *Chronicon* adlı eserinde imparator I. Constantinus'un II. Constantius ve Constans'ın konsüllükleri sırasında Persler üzerine sefer hazırlıkları yaptığı sırada Nikomedia yakınlarındaki Ancyra'da bulunan kamu villasında 66 yaşında öldüğünü belirtir.¹⁵ Bazı araştırmacılar Cassiodorus'un sözünü ettiği Ancyra'nın günümüzdeki Ankara olduğunu iddia etmiş ve imparatorun Ankara yakınlarında öldüğünü ileri sürmüşlerdir. Ancak Ankara'nın Nikomedia'ya olan uzaklığı böyle bir ihtimali olanaksız kılar. Eusebius ve Eutropius gibi antikçağ yazarlarının verdikleri bilgiler de bu görüşü desteklemez. Cassiodorus burada bir yazım yanlışı yapmış olmalıdır. Malalas'a göre I. Constantinus altı günlük bir hastalıktan sonra Bithynia'daki Nikomedia kenti yakınlarındaki Achyron'da ölmüştür. 60 yıl 3 ay yaşamıştır. (Mal., *Chron.*, 13.14; Woods 1997: 535; Amerise 2005: 34). Ammianus Marcellinus ise imparatorun Persler üzerine sefer hazırlıkları yaparken Constantinopolis'in banliyölerinde Nikomedia yakınlarında bir imparatorluk villasında öldüğünü belirtir.¹⁶

Aralarında çok kısa bir süre olmasına rağmen iki yazarın (Aurelius Victor ve Eutropius) imparatorun ölüm yeri hakkında verdikleri bilgiler farklıdır. Aurelius Victor Nikomedia yakınlarındaki Achyronam'ı işaret ederken, Eutropius imparatorun Nikomedia'daki *villa publica*'da (=kamu villası) öldüğünü belirtir. Achyronam'ın "samanlık" anlamına gelmesi diğer bir tartışmalı konudur. Burası gerçekten var olan bir yer mi, yoksa antik yazarların verdiği bir isim midir? Woods böyle bir yerleşim olmadığını, burasının Nikomedia

¹⁴ *Origo*, VI. 35: "...cum bellum pararet in Persas, in suburbano Constantinopolitano villa publica iuxta Nicomediam,..."; (Woods 1997: 535; Hughes 2017: 654; Kaçar 2005: 150).

¹⁵ Cassiod., *Chron.*, s.a. 339: "dum bellum pararet in Persas, in Acyrone villa publica iuxta Nicomediam moritur anno aetatis LXVI."; (Hughes 2017: 654; Woods 1997: 535).

¹⁶ Amm. Marc., 35: "Item Constantinus cum bellum pararet in Persas, in suburbano Constantinopolitano villa publica iuxta Nicomediam, dispositam bene rem publicam filius tradens, diem obiit."

kırsalında şehre çok uzak olmayan bir *palearium* “samanlık” olduğunu ileri sürer. (Woods 1997: 533; Burgess 1999: 153). Hatta Eusebius’un ilk Hristiyan imparatorun vaftiz olduğu ve öldüğü yer hakkında bilgi vermemesini bu nedene bağlar. İlk defa bir Roma imparatorunun vaftiz olması Hristiyanlık açısından çok önemli bir olay olmasına rağmen Eusebius’un bunun gerçekleştiği yer hakkında ayrıntılı bilgi vermemesi gerçekten şaşırtıcıdır. Yazara göre Tanrı katında kutsal olan bir imparatorun bir samanlıkta vaftiz olması ve ölmesi kabul edilemez ve bu yüzden Eusebius onun ölüm yerini gizlemiştir. (Burgess 1999: 153; Woods 1997: 534).

Constantinus’un nereye defnedildiği konusu antik kaynaklarda açıkça belirtilmemektedir. İmparator MS 312’de Milvius Köprüsü Savaşını kazandığında Roma’ya defnedilmek istediğini söylemiş ve kentin güneydoğusundaki *Via Labicana*’da bir anıtmezar yaptırmıştı.¹⁷ Ancak daha sonraki gelişmeler neticesinde imparator fikir değiştirdi ve Constantinopolis’teki Kutsal Havariler Kilisesi’nde kendisi için bir mezar yeri hazırlattı ve buraya gömülmek istediğini vasiyet etti. (Euseb., *Vit. Const.*, IV, 58–60; Drake 1988: 25; Norwich 2013: 67). Eusebius’a göre bu kararı ölümünden ancak birkaç hafta önce aldı. Çünkü son ana kadar Roma Senatosu imparatorun Roma’da defnedileceğine olan inancını korudu. Bugün Vatikan’da sergilenen muhteşem lahit Senatonun bu inancının bir göstergesi olarak durmaktadır. (Euseb., *Vit. Const.*, IV, 69; Drake 1988: 33).

I. Constantinus öldükten sonra cenazesi vasiyetine uygun olarak Nikomedia’dan başkent Constantinopolis’e nakledildi ve imparatorluk sarayına getirildi.¹⁸ Önce oğlu II. Constantius Roma geleneklerine uygun olarak büyük bir askeri tören düzenledi. (Euseb., *Vit. Const.*, IV, 71). Eusebius, Roma’nın pagan geleneklerine göre yapılan bu tören hakkında fazla bilgi vermez. Resmi törenden sonra imparatorun lahdı

¹⁷ MS 328 yılında 73 yaşında ölen imparatorun annesi Helena buraya defnedilmiştir. (Euseb., *Vit. Const.*, III, 46; Stephenson 2016: 311).

¹⁸ Aur. Vict., *Caes.*, 41, 17: “*Funus relatum in urbem sui nominis.*”

vasiyeti doğrultusunda Kutsal Havariler Kilisesi'ne defnedildi.¹⁹ Bu aşamada Eusebius papazlar ve Hıristiyanların mezarı başına gelerek dualar ettiğini ayrıntılı olarak anlatır. (Euseb., *Vit. Const.*, IV, 71). Lahdin etrafı Oniki Havari'yi sembolize eden kabartmalarla süslendi. Havarileri temsilen yerleştirilen oniki lahdin ortasına imparatorun lahdi konuldu. İmparator bu şekilde kendisinin 13. Havari olduğu mesajını vermek istemiştir. (Euseb., *Vit. Const.*, IV, 64).

Sonuç

I. Constantinus'un Hıristiyanlığı meselesi tartışmalı olmakla birlikte, dönem hakkında bilgi veren antik yazarlar imparatorun ölümünden çok kısa bir süre önce Hıristiyan olduğu konusunda hemfikirdir. Constantinus'un Hıristiyanlığa ilgisi MS 312'deki Milvius Köprüsü Savaşı öncesinde başlamış, MS 313'deki Milano Fermanı ile zirveye ulaşmıştır. MS 313-324 arasında göreceli olarak tüm dinlere karşı bir hoşgörü politikası uygulamış ve Roma'nın geleneksel kültürüne bağlı kalmıştır. Onun bu dinsel hoşgörüsünde uzun müddet yanında kaldığı Galerius'un ilan ettiği fermanın elbette ki bir payı vardır.²⁰ Sikkelerde görülen "sol invictus" ifadesi I. Constantinus'un Roma tanrılarına bağlılığın kesin bir ifadesi olarak yorumlanabilir. (Bkz. Sikke 1 ve Sikke 2). Ancak MS 324 yılında Doğu *augustus*'u olan Licinius'u yenip tek başına imparator olunca "tüm dinlere karşı hoşgörü" politikasını terk ederek açıkça Hıristiyanların yanında yer almış ve bu yeni dini kayırmıştır. Bu süreçte eski Roma ayinleri, tanrılar adına kurban kesme, yeni tapınak inşaatları vb. gibi uygulamalara da sınırlamalar getirildi. Bununla birlikte Constantinus

¹⁹ Eusebius, *Vita Constantini* adlı eserinde Constantinus'un cenaze törenini ayrıntılı olarak anlatır. (Euseb., *Vit. Const.*, IV, 65 vd.). Eusebius'tan öğrendiğimize göre Constantinus Kutsal Havariler kilisesine defnedilir. (Euseb., *Vit. Const.*, IV, 71; *Origo*, VI, 33; Kaçar 2005: 150).

²⁰ MS 311 yılındaki hastalığına kadar Hıristiyanlara baskı uygulayan imparator Galerius, bu tarihten sonra politikasını değiştirir. Hıristiyanların iyileşmesi için dua etmelerini isteyerek 30 Nisan 311'de Hıristiyanlar için ilk hoşgörü fermanını yayınlamıştır. (Lact. *De Mort.*, 34; Kaçar 2013: 47).

Hristiyanlığı resmi olarak ölümünden sadece birkaç gün önce kabul etti. Hristiyan olmanın birinci koşulu kabul edilen “vaftiz seremonisi” için son ana kadar bekledi.

İmparatorun vaftiz süreci de ayrı bir tartışma konusudur. Öncelikle imparator o dönemki Kilise pratiklerine göre “vaftiz olma” şartlarını taşııyordu. Vaftiz olabilmek için belli bir eğitim sürecinden geçmesi gerekiyordu. Siyasi durumu ve Hristiyanlık için yaptıkları sayesinde onun için bir istisna sağlandı. Ölüm döşeginde olması da bu süreci hızlandırdı. I. Constantinus’un bilhassa MS 324’den sonra açıkça Hristiyanlığı desteklemesine rağmen neden son ana kadar beklediği cevap bekleyen sorulardan biridir. Bazı araştırmacılara göre bunun nedeni imparatorun İsa gibi Ürdün Nehrinde vaftiz olmak istemesidir. Zaten vaftiz töreninden önce yaptığı konuşmada da bu isteğini açıkça belirtir. Belki de imparator Sasanilere karşı yapmayı planladığı sefer sırasında bu dileğini gerçekleştirmeyi planlamıştı ama buna ömrü yetmedi.

I. Constantinus’un siyasi nedenlerle Hristiyanlığı kabul ettiği görüşünü savunanlar ise onun artık bu yeni dinin yayılmasının engellenemeyeceğini gördüğünü ileri sürerler. İmparatorun ileri görüşlülüğü sayesinde Hristiyanlık imparatorluğu yıkan değil bir arada tutan bir unsur haline gelecektir. İmparatorun bu yüzden MS 313-324 arasında tüm dinlere karşı hoşgörülü davrandığını söylerler. Ayrıca pagan geleneklerini devam ettirmesini de kanıt olarak sunarlar. Buna karşın Eusebius imparatorun hayatını anlattığı *De Vita Constantini*’de onun samimiyetinden çok emindir. Eusebius, Constantinus’u Tanrı tarafından seçilmiş bir kişi olarak lanse ederken onun pagan gelenekleriyle olan ilişkisinden hiç bahsetmez.

Constantinus’un Hristiyanlığı meselesinde olduğu gibi ölümü hakkındaki tartışmalar da antikçağdan bu yana devam eder. Genellikle imparatorun Sasaniler üzerine sefer hazırlıkları yaptığı sırada öldüğü kabul edilse de bu konuda antik yazarlar arasında bir fikir birliği yoktur. Bazı yazarlar imparatorun hastalığına şifa bulmak için Helenopolis’teki

kaplıcalara gittiğini, bir müddet burada kaldıktan sonra başkente geri dönüş yolunda durumunun ağırlaştığını ve hayatını kaybettiğini ileri sürerler. Bu yazarlar kesinlikle bir Doğu Seferinden söz etmezler. Öte yandan tüm antik yazarlar imparatorun Nikomedia sınırları içerisinde öldüğü konusunda hemfikirdir. Constantinus'un Nikomedia yakınlarındaki Achyrona'da öldüğünü söyleyenler çoğunluktadır. Achyrona ismini zikretmeyen yazarlar ise imparatorun Nikomedia'nın banliyölerinde öldüğünü belirtir. Nikomedia'da öldüğünü söyleyen yazarlar ise kent merkezinde öldüğüne dair herhangi bir kanıt sunmazlar.

Constantinus'un attığı her adımı en ince ayrıntısına kadar nakleden Eusebius'un imparatorun vaftiz törenini ve cenaze merasimini detaylı bir şekilde anlatırken onun ölüm yerini belirtmemesi beraberinde birçok soruyu da gündeme getirmektedir. Bazı bilim adamları imparatorun Hıristiyan yönünü ön plana çıkarmak isteyen Eusebius'un onun ölümüne çok değinmediğini ileri sürerler. Aynı araştırmacılar Eusebius'un imparatorun cenaze törenindeki pagan geleneklerini de görmezden gelmesini kanıt gösterirler. Diğer bir iddia da Achyrona diye bir yer olmadığı ve burasının Nikomedia *territorium*'undaki bir samanlık olduğu şeklindedir. İmparatorun bir samanlıkta ölmesini utanç verici olarak gören Eubesius'un bu yüzden onun ölüm yeri hakkında bilgi vermediğini ileri sürülür. Gerçekten de ne antik kaynaklarda ne de yazıtlarda böyle bir yer ismine rastlamıyoruz.

Sonuç olarak Helenopolis'ten Nikomedia'ya giderken imparatorun durumu iyice kötüleşmiş ve kentin çok yakınlarına geldiklerinde acılara daha fazla dayanamamış ve mola vermesini istemiştir. Hemen yakınlardaki *Aachyrona*'da (samanlık yada çiftlik evi) mola verilmiş ve burada imparatora müdahale edilmiş, ancak kurtarılamayarak hayatını kaybetmiştir. (Woods 1997: 534). Son nefesinde de olsa Hıristiyanlığı kabul etmesi imparator I. Constantinus'un "tek imparator, tek Tanrı, tek imparatorluk" hedefini gerçekleştirme yolunda attığı en önemli adım olmuştur.

Sikke 1: AE, I. Constantinus. Trier, MS 317. Öy. İmparatorun defne yapraklarıyla süslü büstü. Etrafında CONSTANTINVS PF AVG. Ay. SOL INVICTO COMITI T | F, .ATR.²¹

Sikke 2: AE, I. Constantinus, Trier, MS 313-315. Öy.: CONSTANTINVS P F AVG, imparatorun defne yapraklarıyla süslü büstü. Ay. SOL INVICTO COMITI.²²

²¹ RIC VII, 135.

²² RIC VII, 42.

KAYNAKLAR

Amerise, M. (2005). *Il Battesimo Di Costantino Il Grande: Storia Di Una Scomoda Eredita*. Hermes- Einzelschriften Book 95. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Ammianus Marcellinus, *Rerum Gestarum Libri (The Later Roman Empire: A.D. 354-378)*, Translated by Andrew Wallace-Hadrill and Walter Hamilton, Penguin Classics, London, 1986.

Aurelius Victor, *De Caesaribus*, translated with an introduction and commentary by H.W. Bird, Liverpool University Press, Liverpool, 1994.

Babelon, Jean (1933). *La collection de monnaies et médailles de M. Carlos de Beistegui*. Paris.

Barnes, T.D. (1973). "Lactantius and Constantine". *The Journal of Roman Studies*, vol. 63, s. 29-46.

_____ (1985). "Constantine and the Christians of Persia". *The Journal of Roman Studies*, vol. 75, s. 126-136.

_____ (1998). "Constantine, Athanasius and the Christina Church". *Constantine (History, Historiography and Legend)*, ed. by Samuel N.C. Lieu and Dominic Montserrat, London-New York: Routledge, s. 7-20.

Burgess, R.W. (1999). " 'Achyron' or 'proasteion' The Location and Circumstances of Constantine's Death". *Journal of Theological Studies*, vol. 50, No.1, s. 153-162.

Cassiodorus, *Chronicon (Chronicle)*, Edition Mommsen, 1894; English translation by Bouke Procee, 2014.

Daryae, T. (2009). "Shapur II". *Encyclopædia Iranica*, online edition available at <http://www.iranicaonline.org/articles/shapur-ii>, (erişim tarihi 15.02.2017).

Doğancı, Kamil (2012). “Antik Dönemde Bithynia'dan Geçen Ticari ve Askeri Yollar”. *Prof. Dr. Ömer Çapar'a Armağan*, Ankara: Hel Yayıncılık, s. 93-104.

Drake, H. A. (1988). “What Eusebius Knew: The Genesis of the ‘Vita Constantini’”. *Classical Philology*, vol. 83, s. 20–38.

Eusebius, *De Vita Constantini, Life of Constantine*, translated by Averil Cameron and Stuart Hall, Oxford University Press, New York, 1999.

Eusebius, *Ecclesiastical History*, with an English translation by J.E.L. Oulton, Volume II, Books 6-10, Loeb Classical Library No. 265, Harvard University Press, London, 1952.

Eutropius, *Breviarum Historiae Romanae (Roma Tarihinin Özeti)*, çev: Çiğdem Menzilioğlu, Kabalcı Yayınevi, Humanitas Dizisi:9, İstanbul, 2007.

Eutropius, *The Breviarium ab urbe condita, A Brief History from the Founding of the City*, trans. H.W. Bird, Liverpool University Press, Liverpool, 1993.

Hughes, B. (2017). *A Tale of Three Cities: Istanbul*. London: by Weidenfeld & Nicolson.

İplikçiöğlü, B. (1997). *Eskibatu Tarihi I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Jerome, *Chronicon (Chronicle)*, translated and edited by Roger Pearse and friends, Ipswich, UK, 2005.

Kaçar, T. (2004). “Üsküdar Savaşları ve Bizans’ın Temelleri”. *Üsküdar Sempozyumu I (Bildiriler)*, c. I, İstanbul, s. 21-28.

_____ (2005). “Origo Constantini Imperatoris-İmparator Constantinus’un Yükselişi”. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, c. XX, Sayı:1, s. 135-155.

_____ (2013). “Roma İmparatorluğu, Hristiyanlar ve Milano Fermanı’nın 1700. Yılı”, *Toplumsal Tarih*. Şubat Sayısı.

Kaymaz, Y. (2014). “Büyük Constantinus’un Hıristiyanlığı Meselesi”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: XVI, Sayı: 29, s. 213-235.

Lactantius, *De Mortibus Persecutorum (On the Deaths of the Persecutors)*, Trans. J. Vanderspoel, Ante Nicene Fathers, c.7, Edinburgh, 1994.

Lieu, S. (1998). “From History to Legend and Legend to History The Medieval and Byzantine Transformation of Constantine’s Vita”. *Constantine (History, Historiography and Legend)*, ed. by Samuel N.C. Lieu and Dominic Montserrat, London-New York: Routledge, s. 136-176.

Malalas, *The Chronicle of John Malalas*, A Translation, a translation by. E. Jeffreys, M. Jeffreys & R. Scott vd., Melbourne, 1986.

Miller, K. (1962). *Die Peutingersche Tafel*. Stuttgart: F.A.

Mitchell, S. (1998). “The Cities of Asia Minor in the Age of Constantine”. *Constantine (History, Historiography and Legend)*, ed. by Samuel N.C. Lieu and Dominic Montserrat, London-New York: Routledge, s. 52-73.

Norwich, J.J. (2013). *Bizans (Erken Dönem MS 323-802)*. çev: Hamide Koyukan, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Orosius, *Historiarum Adversum Paganos (History Against the Pagans)*, translated by I.W. Raymond, Columbia University Press, New York, 1936.

Orosius, *Historiarum Adversum Paganos*, Libri VII, ed. C. Zangemeister, Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, Vol. 5, Vienna, 1882.

Ostrogorsky, G. (1981). *Bizans Devleti Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Özçelik, F. (2008). *Vita Constantini Kutsal İmparator Constantinus'un Hayatı*. Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.

Pohlsander, H.A. (2004). *The Emperor Constantine*. New York: Routledge.

RIC: Roman Imperial Coinage: vol. VII: Constantine and Licinius (A.D. 313-337), ed. by C.H.V. Sutherland and D. Litt, London 1966.

Rohrbacher, D. (2002). *The Historians of Late Antiquity*. London and New York: Routledge.

Salway, B. (2001). "Travel, Itineraria and Tabellaria". *Travel and Geography in the Roman Empire*. ed. by Colin Adams and Ray Laurence, New York, s. 22-66.

Stephenson, P. (2016). *Büyük Konstantin*. çev: Gürkan Ergin, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Stevenson, J. (2003). "Lactantius". *New Catholic Encyclopedia*. Washington, vol. VIII, s. 274.

Vasiliev, A.A. (2016). *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. çev. Tevabil Alkaç. İstanbul: Alfa Basım Yayım.

Woods, D. (1997). "Where Did Constantine I Die?". *Journal of Theological Studies*, Vol. 48:2, s. 531–535.

Zosimus, *Nea Historia (New History)*, A translation with commentary by Ronald T. Ridley, Australian Association for Byzantine Studies, Canberra, 1982.

